

EI LIHA EGA KALA. Juriidilises mõistes pole e-raamat mitte raamat, vaid hoopis teenus. See seab raamatukogud ja kirjastused probleemi ette.

Digiraamatuid ei saagi laenutada

HENDRIK ALLA
toimetaja

E-raamatute tulek on seadnud kirjastusäri, raamatukogud ja autorid kummalisse olukorda. Ühelt poolt on tegemist müüdi kirjandusteosega, aga seaduse mõistes on e-raamat hoopis teenus ja sellele ei saa rakendada tavalist raamatulaenu-
nutuspraktikat.

Probleemile viitasid Tallinna keskraamatukogu teenindusdirektor Triinu Seppam ning muusikaosakonna juhataja Kaie Viigipuu-Kreintaal kolmapäeval Postimehes ilmunud arvamuskirjanduses «Autoriõiguste seadus takistab e-raamatute laenutamist».

2012. aastal lõi keskraamatukogu raamatute laenamis- ja lugemiskeskonna ELLU, kus on praeguseks konto rohkem kui 4100 lugejal ning laenutusi ligi 31 000. Sel aastal on umbes tuhat lugejat laenanud ligi 4000 e-raamatut, sealjuures rohkem kui pooled on laenanud e-raamatuid siis, kui raamatukogu on juba kinni.

«Paraku ei sõltu aga teoste valik e-raamatukogus mitte raamatukogu lugejate vajadustest ja soovidest, nagu see on trükiraamatute puhul, vaid autoriõiguste omajatest, nii autoritest kui erafirmadest (kirjastused, e-raamatute tootjad ja vahendajad), kel on autoriõiguse seaduse järgi õigus öelda, et nad e-raamatut raamatukogule ei müü. Õigus raamatukogudele mitte müüa tuleb Euroopa Liidu infoühiskonna direktiivist, mis ütleb, et raamatute laenuõigusest on üks osa levitamiseõigusest, mis on kohaldatav vaid teose füüsilistele kopeerijatele,» kirjutasid Seppam ja Viigipuu-Kreintaal.

E-laenuõigusele aastane keeld

Paraku ongi nii, et mitmed autoriõiguste omajad ei soovi erinevatel põhjustel, et teosed jõuaksid digitaalsesse raamatulaenuõigusse. Mõned kirjastused, nagu näiteks populaarset «Minu...»-sarja välja andev Petrone Print, on kehtestanud oma raamatutele embargoperioodi. Aasta jooksul pärast ilmumist ei lubata neid elektrooniliselt laenutada.

«Meie anname hea meelega oma raamatuid e-raamatutena välja, sest väga palju on neid, kes raamatupoodi kunagi ei jõuagi, aga e-raamatut on lihtne impulsostuna osta,» ütles Petrone Prindi tootmisjuht Tiina Tammeorg.

Agas raamatukogudele ei soovi nad e-raamatu litsentsi laenuõiguse müüki. «Aga see ei ole ju ka halb variant, kui aasta hiljem, kui ostmise kõrgaeg on läbi, anname raamatukogule võimaluse e-raamatu litsentsi osta.»

Agas Eesti Digiraamatute

Probleem lahenes

Tallinna keskraamatukogu tõi nende raamatute näiteks, mille litsentsi ostmiseks nad luba ei saanud, Vahur Kersna «Ei jäta elamata». Pärast seda, kui Postimees hellistas Kersna, kes hea meelega oma raamatut digilaenuõiguses näeks, ja Eesti Digiraamatute Keskusele, kes ei olnud Kersna nõusolekut kätte saanud, selgus, et kogu probleem oli ühes kaotsi läinud e-kirjas. Õige pea tehakse ELLU lugejatele kättesaadavaks Kersna raamatu digiversioon.

FOTO: KRISTJAN TEEDEMAA

Keskuse tegevjuhi Ain Lausmaa hinnangul ei mõjuta tänapäeval e-raamatud paberraamatute müüki: «Pigem võiks paberraamatu müük e-raamatu mõjul tõusta. Ma usun, et see käputäis inimesi, kes ELLUst neid raamatuid laenutab, ei ole kindlasti need inimesed, kes muidu need raamatud ostaksid. Hetkel ei ole näha, et tasuline või tasuta e-raamatulaenuõiguse mõjutaks ka e-raamatute müüki negatiivselt suunas.»

E-raamatute ostmise läheb raamatukogudele järjest kulumakamaks. 2011. aastal oli keskraamatukogu ostetud paberraamatu keskmine hind 11,55 eurot

ja keskmine e-raamatu litsentsi hind 6,24 eurot. Eelmisel aastal olid need summad vastavalt 11,6 ja 11,37 eurot.

Asi on selles, et e-raamatu litsents, mis maksab sama palju kui see e-raamat jaemüügis, «kestab» vaid 20 laenuõiguskorda. Siis on raamat «läbi loetud» ja raamatukogu peab ostma uue litsentsi, ehkki fail erinevalt paberraamatust ju ei kulu.

ELLU loomise ajal lepitati litsentsi kestuseks kokku isegi 35 korda, kuid 2014. aasta alguses leppisid Eesti Kirjastuste Liit ja keskraamatukogu kokku selle vähendamises.

«Muutus tuli vastu võtta konsensuslikult, sest autoriõiguste omajatele makstav tasu on peaaegu olematu,» ütles kirjastuste liidu esindaja Kaidi Urmet. «Arvutusi ja analüüsi laenuõiguste mõjust müügile kahjuks avaldada ei saa, kuid meie muudatusettepaneku aluseks oli ärihuvid ja õiguste omajate huvide kaitse.»

Kuid ka 20 laenuõiguskorda on kirjastuste jaoks liiga palju. «Laenuõiguste müüki ELLU ei ole praegusel hetkel ei kirjastaja ega autorisõbralikud,» ütles Lausmaa. «Liiga palju laenuõigusi liiga väikese raha eest. 20 laenuõiguse asemel peaks olema

kümme. mingil hetkel selleni ka jõutakse.» See tõstab aga e-raamatute litsentside keskmist hinda raamatukogu jaoks veelgi kõrgemaks.

E-raamat polegi raamat

Kuna seaduse mõistes pole e-raamatu puhul tegu üldse raamatuga, ei saa seda ka laenutada, ehkki raamatukogud sellist terminit kasutavad. Seda saab vaid «kättesaadavaks teha» (vt juristi kommentaari allpool).

Agas kui ei saa laenutada, siis ei saa autoritele maksta ka laenuõiguse müüki. Paberraamatute laenuõiguse eest makstakse autoriõigusefondi kau-

du autoritele kaks korda aastas hüvitist. Keda rohkem loetakse, see saab rohkem hüvitist. Näiteks 2013. aasta laenuõiguste edetabelit juhivad Erik Tohvi (2515 eurot), Indrek Hargla (1756 eurot) ja Andrus Kivirähk (1622 eurot).

Kultuuriministeeriumi raamatukogunõunikule Ülle Talihärmi sõnul maadleb selle probleemiga praegu terve Euroopa. «E-raamatut vaadeldakse seadustes teenusena ja kui seda pakutakse kasutamiseks või müügiks, siis tegelikult müüakse litsentsi. Maailmas on mitmeid mudeleid, näiteks võib hüvitust autorile sisaldada litsentsitasus. Pole olemas ühte lahendust, mis kõigile riikidele sobiks,» ütles ta.

Ministeerium otsib aktiivselt probleemile lahendust, aga praegu pole selge, milline see saab olema ja millal see leitakse. «Kultuuriministeeriumis on võetud suund, et e-raamatud peavad olema raamatukogude kättesaadavad.»

Talihärm avaldas lootust, et lähimate aastate jooksul jõustuv uus autoriõiguse seadus klaarib olukorda.

Kõik inimesed, kellega selle artikli kirjutamisel rääkis, rõhutasid hoolimata oma erinevatest positsioonidest raamatumaailmas, et nende esimene huvi on raamatud võimalikult paljudele inimestele võimalikult kergesti kättesaadavaks teha.

KOMMENTAARID

MARIKA RAISKI
Elisa suhtekorraldusjuht

Elisa Raamat on tasuline e-raamatute lugemise sihtasutus, millel on lugejaid tänase seisuga 7500. Kokku on Elisa Raamatu äpist, mis on praeguseks poole aasta vanune, laenutatud üle 18 000 e-raamatu.

Elisa Raamatu klient

saab raamatuid lugeda seni, kuni ta maksab teenuse kuutasu. Nagu ka ELLUt, varustab Elisa Raamatut teostega Eesti Digiraamatute Keskus. Kõige populaarsem on lugejate seas kirjastus Varrak, mille e-raamatute valik on ka kõige suurem. Positiivne üllataja on Petrone kirjastus, sest me ei oodanud lugejate nii suurt huvi reisisarja vastu.

Teatud juhtudel autoriõigusi e-raamatu laenuõiguseks ei anta. Mõnel juhul ei anna seda autorid, näitena võib tuua Harry Potteri teosed. Samas on

ka kirjastusi, kes kardavad, et e-raamatu müük ja laenuõiguse vähendavad paberraamatute läbimüüki.

Reaalsuses on e-raamatute lugejaskond hoopis teine ning meie näeme, et kui e-raamatute läbimüük suureneb, aitab see tõsta ka vastavate paberraamatute tust.

Üha rohkem kirjastajaid ja autoreid Eestis näevad e-raamatuid võimalusena leida uusi lugejaid ja see omakorda võimaldab neil teenida lisatulu uutest siltrühmadest.

TOOMAS SEPPEL
advokaat

Liikmesriik võib anda oma territooriumil paberraamatute laenuõiguse vabaks, kuid e-raamatud on hõlmatud üldsusele kättesaadavaks tegemise õigusega ning selles osas ei saa liikmesriigid erandeid teha.

E-raamatud saaks tuua laenuõiguse alla, kuid

see eeldaks poliitilist taht (loe: finantseerimist) ning kokkulepete sõlmimist autoriõiguse omajatega. Selle jaoks ei ole vaja seadust muuta. Pilsab sellest, kui riik annaks raha ja ütleks, milliseid e-raamatuid ta soovib tasuta jagada.

Elisa Raamat ja ELLU toimivad samadel alustel: autoriõiguse omajatega sõlmivad lepingud ning makstakse litsentsitasu. Erinevus on selles, et ELLU e-raamatute eest maksab Tallinna keskraamatukogu ning lugejale on see tasuta.